

С.Б. Буйських, А.В. Буйських

СЛОВО ПРО ДРУГА

(до 60-річчя Мирона Ілліча Золотарьова)

Зимового дня 29 грудня 2005 р. невблаганний Хронос відлічив шістдесяті роковини від дня народження Мирона Ілліча Золотарьова — визначного вітчизняного археолога, одного з наших провідних антикознавців, визнаного у СНД та далеко за його межами, талановитого вченого, непересічної особистості, глибоко гармонійної, інтелігентної, щирої і щедрої за натурою людини, рідкісного у своїй вірності й доброзичливості до товаришів та колег Друга.

На превеликий жаль, він не зможе прочитати або почути цих щирих, притаманних ювілею та цілком заслужених ним слів, бо 6 липня 2004 р. з карколомною швидкістю його забрав від нас чорний ураган несподіваної та смертельної хвороби... У це і сьогодні дуже важко повірити, адже він настільки міцно тримався за життя, улюблену роботу, свою сім'ю і друзів, що нікому навіть на думку не могло спасти, що смерть так безжально і рано відірве його від усього цього. Здавалося, що сам Господь послав йому ангела-хранителя в особі його дружини — милої чарівної жінки з біблійним ім'ям Єва, яка пройшла з ним пліч-о-пліч нелегкою дорогою життя 35 років, розуміючи, підтримуючи та надихаючи його.

Багатох, кому доводилося зустрічатися і спілкуватися з Мироном (ми ще ласкаво називали його Мішелем) Золотарьовим, завжди дивувала його чуйність, доброзичливість навіть у нещадній суперечці, щира закоханість в античність, ерудиція, самовідданість науці, професійна етика, надзвичайна людська чарівність і неповторний «мішелевський» шарм абсолютно в усьому: вдало підібраній сорочці та краватці, несподіваному, але красивому жесті, вщент акуратно розкопаному об'єкті, нестандартному виступі з доповіддю на конференції, у вишуканому тості за веселим дружнім застіллям, галантності до жінок — у всіх проявах його особистості. Вражало відношення М.І. Золотарьова до «хер-

сонеських старожилів», які пам'ятали його ще студентом, його ставлення до вчителів — портрет нашого видатного сучасника, професора П.О. Каришковського, висів на стіні його робочого кабінету.

Напрочуд толерантний опонент, цікавий співрозмовник, професіонал вищого ґатунку, рідкісно вихована, чесна, дуже відповідальна людина, надійний, незважаючи на всі суперечності життя, товариш — такою залишиться в нашій пам'яті світла постать М.І. Золотарьова. Душевна гармонія, висока духовність і неабияке розмаїття зацікавлень, батьківське ставлення до наукової молоді, життєлюбність і відкритість — усе це було невід'ємними рисами його характеру. Людина непересічного таланту, він щедро ділився з усіма тим, що мав сам, — добрим словом, новими ідеями, матеріалами розкопок, значним професійним досвідом, а як потрібно — і грішми, куснем хліба, штормівкою і останнім кухлем вина, зокрема, в екстремальних умовах експедиції на о-ві Березань.

Робочий кабінет та гостинна оселя Мирона Ілліча завжди були відкриті для друзів, колег та просто знайомих, незважаючи на вік, ім'я або ж посаду. Дві риси особливо вражали в ньому — почуття високої відповідальності за кожний свій крок на теренах науки і любов та повага до друзів, успіхам яких він радів, здається, більше, аніж своїм. Сьогодні, передивляючись його праці, подаровані за багато років нашої дружби, ми, мабуть, уперше збагнули це повною мірою, оскільки на кожній з них поруч з характерним розмашистим підписом стоїть або «ніжно люблячий вас», або «із щирою любов'ю до вас», або «дарую і люблю»...

Він завжди випромінював стільки іскрометної енергії, у ньому нуртувало стільки повнокровних життєвих сил, а в його голові постійно крутилося стільки різноманітних планів, що ми були спокійні за його майбутнє і певні, що він — від природи дуже міцний — буде жити довго, бо йде по життю у злагоді з долею. Це

підтверджували й факти його біографії, згідно з якою доля весь час, від самого народження, ніби пригальмовувала хід його життя, говорячи: «Не поспішай, у тебе ще все попереду, встигнеш».

Так, народився М.І. Золотарьов 29 грудня 1945 р., усього за три дні до нового, 1946 р., і через це одразу став на рік доросліший за своїх майбутніх друзів. Тому й до школи він пішов майже у 8 років, а закінчив її у 18, у 1964 р. Вступав на історичний факультет Ленінградського університету, але не вистачило лише одного балу (хіба не втручання долі?) і на три роки (1964—1967) був призваний до армії. Лише в 1968 р., у 22 роки, тобто тоді, коли звичайно більшість його ровесників вже закінчувала вузи, він вступив до Сімферопольського університету, історичний факультет якого закінчив у 1973 р. Перша його наукова публікація вийшла друком, коли йому виповнилося 25 років, а кандидатську дисертацію він захистив у 1987 р., маючи вже 41 рік.

...Будинок у Севастополі, в якому минуло його дитинство, стояв майже на самому березі Карантинної бухти, і тому не випадково, що дитяче захоплення руїнами стародавнього міста згодом переросло в любов та професійну відданість саме Херсонесу. Восени 1970 р. М.І. Золотарьов перевівся з денного на заочне відділення істфаку й одночасно прийшов на роботу в Херсонеський музей. З літа 1974 р. його призначено начальником експедиції з дослідження північно-східного району давнього міста, якою беззмінно керуватиме протягом довгих тридцяти років, аж до того самого моменту, коли в його земному житті було поставлено останню крапку.

Чи багато може зробити людина за тридцять років швидкоплинного життя? Глибоко сумуючи за тим, що Мирон Золотарьов мав ще здійснити в науці, але не встиг, ми водночас маємо всі підстави стверджувати, що його приклад свідчить: за умови чесної, самовідданої та напруженої праці людина може встигнути чимало. Ще далеко не остаточний науковий доробок М.І. Золотарьова (його статті й досі продовжують виходити) налічує близько 120 робіт¹. З них 66 статей та заміток присвячено античній проблематиці, 10 — середньовічній, 20 — це повідомлення в «Археологічних відкриттях» та близько 20 — тези доповідей на різноманітних наукових конференціях.

Перше, що вражає в цьому, тепер уже, на жаль, посмертному, реєстрі, — широке коло наукових уподобань М.І. Золотарьова та дивовижна розмаїтість нагальних проблем археології, що хвилювали його, лише один перелік яких сам по собі

був би досить красномовним і зайняв би багато місця. І все ж основні теми та напрями, які знайшли яскраве відображення у науковій творчості М.І. Золотарьова, потрібно назвати. Щодо найголовнішої у його науковій діяльності античної херсонеської проблематики — це питання грецької колонізації, заснування Херсонеса і хронологія етапів його історичного розвитку, нумізматики, епіграфіки, керамічні комплекси, містобудівництво, формування архітектурно-планувальної структури міста, ремесло, промисли та торгівля, релігійні уявлення херсонеситів, некрополь, хора, розробка питань територіальних володінь Херсонеської держави в різні історичні періоди тощо.

Також значну увагу Мирон Ілліч приділяв питанням реконструкції найдавніших морських та сухопутних комунікацій, проблемі міжнародних відносин у Північному Причорномор'ї в античну епоху, зокрема, детальній розробці таких тем, як греко-варварська взаємодія у Тавриці, проблемі взаємовідносин Херсонеса з Єгиптом, Боспором та Ольвією. Розв'язанню широкого кола питань, пов'язаних з останньою проблемою, він присвятив свою кандидатську дисертацію. Ольвійський регіон взагалі посідав особливе місце в науковій біографії М.І. Золотарьова. Впродовж майже 10 років він брав участь у розкопках експедиції Державного Ермітажу на о-ві Березань, де, за його словами, «вчився архайці». Ці знання стали йому в пригоді під час інтерпретації здобутих у Херсонесі нових матеріалів.

Якою б цікавою і плідною не була для нього антична археологія, Мирон Ілліч ніколи не замикався в її межах, хоча вони виходили далеко за херсонеські кордони, сягаючи Ольвії, Борисфену, Боспору, античних центрів Західного і Східного Понту. Свого часу, починаючи як археолог з

¹ Повний список наукових праць М.І. Золотарьова буде розміщено в присвяченому його пам'яті «Херсонеском сборнике», вип. 14.

розкопок житлового будинку XIII—XIV ст. неподалік «Храму з ковчегом», він і потім відводив у своїх численних наукових пошуках значне місце середньовіччю. Цікавили його й іудейські та ранньохристиянські старожитності Херсонеса. Не можна обійти увагою його ініціативні спроби з міждисциплінарних досліджень — підводних та археометеорологічних, а також активну участь у реалізації міжнародних наукових проєктів.

Дійова і енергійна за натурою людина, він, не чекаючи на якісь «рішення» та «постанови» зверху, особисто ініціював та проводив різні наукові форуми, що залишили помітний слід у науці. Серед них слід назвати конференції «Проблеми дослідження античного і середньовічного Херсонеса» (1988), «Міжнародні відносини в Причорномор'ї в доримську епоху» (1992), «Херсонес в античному світі. Історико-археологічний аспект» (1997). Величезна його роль у відновленні видання «Херсонесского сборника», шести томів якого (1997—2004) він віддав багато сил, енергії, таланту і часу як їх відповідальний редактор. Якоюсь особливою вишуканістю, тонким смаком, людським теплом і ніжністю, природно, поряд з високим науковим рівнем, відзначались задумані, зібрані і втілені ним у життя збірки, присвячені світлій пам'яті Ю.Г. Виноградова (Хсб, XI, 2001) та І.А. Антонової (Хсб, XII, 2003). Навряд чи хто заперечуватиме, що вдячну пам'ять він залишив по собі і як університетський викладач, який щедро ділився з молоддю своїми багатогранними знаннями, керівник археологічної практики і талановитий популяризатор визначних пам'яток Херсонеса, Севастополя та Криму загалом.

Але, безумовно, найголовніше, за чим ми сьогодні оцінюємо М.І. Золотарьова як визначного вченого, — це його особистий внесок у дослідження херсонеських старожитностей, який ще мають повною мірою збагнути колеги та послідовники вченого. Важлива наукова проблема заснування античного поліса, яка впродовж багатьох десятиліть не мала остаточного розв'язання, була ним по-новому поставлена та змусила багатьох дослідників переглянути установлені концепції. Роботи Мирона Ілліча ще довго викликатимуть дискусії — якнайкраще свідчення

того, що він і нині перебуває у вирі активного наукового життя. Незважаючи на більш ніж столітній період досліджень, Херсонес повільно розкриває свої таємниці. І ще довго дослідники звирятимуть результати своїх розробок зі встановленою М.І. Золотарьовим хронологією будівельної діяльності у Північно-Східному районі, з майстерно розкопаним еталонним для археології Херсонеса пам'ятником — будівлею «казарми», з усім тим, чому він присвятив своє життя.

Оцінюючи науковий доробок М.І. Золотарьова, слід відзначити, що найпродуктивнішим для нього був період після захисту кандидатської дисертації. Сухі, але об'єктивні цифри, над якими ми ніколи не замислювалися за його життя і на які звернули увагу тільки тепер, говорять самі за себе. За шістнадцять років, що передували захисту, він видав 31 наукову працю, а за шістнадцять років після цього — 81. Особливо інтенсивно він працював в останнє перед своїм передчасним відходом десятиліття — за 1993—2003 рр. він написав і опублікував 65 статей, заміток, окремих наукових видань. Тільки важливим питанням ранніх етапів існування Херсонеса М.І. Золотарьов присвятив тоді 14 тематичних розробок.

Усе говорило про те, що цей натхненний спурт зовсім не випадковий. Було зрозуміло, що вчений планомірно накопичував думки і сили для взяття чергового наукового і життєвого рубежу — захисту докторської дисертації та підготовки давно виплеканої монографії про Херсонес часів грецької колонізації Північного Причорномор'я. Але це стрімке і цілеспрямоване сходження обірвалося всього за півкроку до вершини.

...День 29 грудня 2005 р. близькі, друзі та колеги М.І. Золотарьова очікували з радісним почуттям, збираючись відсвяткувати його ювілей, до якого він мав підійти у повному розквіті творчих звершень і нових задумів. Однак невблаганний фатум безжально перекреслив ці плани. Попри це, ти, наш дорогий Мішеле, як і колись, — разом з нами. Ми вдячні долі за те, що вона подарувала нам щастя спілкування з тобою. Ти назавжди залишишся в твоєму рідному Херсонесі. ХАІРЕ!

Одержано 13.05.2005